

Pianist Ralph van Raat voert voor het eerst de indringende, 'entartete' muziek van Tsjech Viktor Ullmann uit. „Hoe zou hij zich ontwikkeld hebben.”

Ralph van Raat (foto Marco Borggreve)

NRC Handelsblad, 23 september 2010

Door Floris Don

„Het is werkelijk ongelooflijk dat zo'n goed en aantrekkelijk stuk als het Pianoconcert van Viktor Ullmann zelden wordt uitgevoerd”, zegt Ralph van Raat na een eerste repetitie in Enschede bij het Orkest van het Oosten. Niet eerder speelde de pianist, gespecialiseerd in modern repertoire, de twintigste-eeuwsemuziek van de Tsjech Ullmann.

„Gastdirigent Gerd Albrecht is al jaren een pleitbezorger van Ullmann. Het Pianoconcert heeft een opmerkelijke mix van stijlen, typerend voor de jaren dertig van de vorige eeuw waarin het ontstond. Ullmann combineert de serieuze, intellectuele muziek van Schönberg met jazzy syncopen à la Gershwin. De basnoten doen denken aan de koppige Beethoven, terwijl de lichte passages juist heel Mozartiaans zijn.”

Het resultaat, zegt Van Raat, is speelse en indringende muziek, meeslepend voor de luisteraar. „De symbiose van ernst en pret is bovendien actueel, je hoort het bij veel jonge componisten terug.”

Viktor Ullmann woonde in Praag en maakte daar carrière als dirigent, componist en pianist. In 1939 schreef hij zijn Pianoconcert opus 25 voor pianiste Juliette Arányi, maar beide werden opgepakt door de nazi's vóór het tot een uitvoering kwam. Na een verblijf van enkele jaren in concentratiekamp Theresienstadt werd de joodse Ullmann in 1944 in Auschwitz vergast.

Ullmanns oeuvre raakte in de vergetelheid, al staat de muziek van hem en andere 'entartete' (door de nazi's verboden) componisten als Erwin Schulhoff en Leo Smit sinds enkele jaren meer in de belangstelling.

„Dat is goed nieuws, maar er schuilt ook een gevaar in”, zegt Van Raat. „Er kan een goed bedoelde politieke keuze bestaan om onbekende componisten te programmeren die in de Tweede Wereldoorlog zijn vermoord. Maar het gegeven dat een componist tragisch aan zijn einde kwam, maakt de muziek nog niet automatisch interessant genoeg.

„Natuurlijk stonden veel van die musici nog aan het begin van een carrière die in de knop werd gebroken. Ullmann was al veel verder: je vraagt je af hoe hij zich later nog ontwikkeld had.”

Het programma bevat ook muziek van Ullmanns landgenoten Dvorák en Janáček, en wordt viermaal uitgevoerd. „Een echte luxe”, aldus Van Raat, „want meestal wordt moderne en onbekende muziek slechts eenmaal gespeeld. Dan krijg je als pianist niet de gelegenheid om te groeien. En er is veel belangstelling voor.”

Het Koninklijk Concertgebouworkest verzorgde de Nederlandse première van het pianoconcert in 2005. Van Raat: „Dat getuigt van de goede smaak van dat orkest. Tjonge, denk ik weleens als het Tweede Pianoconcert van Rachmaninov voor de zoveelste keer ergens wordt uitgevoerd. Dat ook het Orkest van het Oosten Ullmann programmeert, is een teken dat het gezelschap zich ten opzichte van andere regionale orkesten wil profileren.”

Want, als orkest dien je interessant te blijven, vindt Van Raat. „Je moet je legitimeren: hier zijn wij voor, dit doen wij wat anderen niet doen. Eigenlijk is Viktor Ullmann veel toegankelijker dan de ambivalente muziek van Janáček. Maar het publiek moet wel de kans krijgen om daar achter te komen.”

Orkest van het Oosten o.l.v. Gerd Albrecht, m.m.v. Ralph van Raat, piano. Muziek van Janáček, Ullmann, Dvorák. t/m 25 sept.